

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פת הבאה בכסנין

(מ"ב א') רב הונא אכל תליסר ריפתי (מפת הבאה בכסנין), ולא בריך אחריו. אמר ליה רב נחמן: עדי כפנא (כלומר, אלו לרעבון נאכלו, ואכילה מרובה כזו לא נפטרת מברכה)! אלא (אמר רב נחמן¹) כל שאחרים קובעים עליו סעודה, צריך לברך (עליו ברכת המזון).

תניא: רבי מונא אמר משום רבי יהודה: פת הבאה בכסנין, מברכין עליה המוציא. ואמר רב יהודה משמיה דשמואל: אין הלכה כרבי מונא (אלא ברכתה מזונות). והא אמר רב יהודה אמר שמואל: לחמניות, מערבין בהן, ומברכין עליהן המוציא?! (ומתוך) שאני התם (בלחמניות) דקבע סעודתיה עליהו. אבל היכא דלא קבע סעודתיה עליהו, לא (אין מברכים המוציא אלא מזונות).

שיטות הראשונים

הגדרת פת הבאה בכסנין: (1) **רבינו חננאל** פירש, שהפת עשויה כמין כיסים, מלאים סוכר ושקדים ואגוזים. והביאו דבריו **הערוך**, **רשב"א**, **ת"י** ו**סמ"ג**. (2) **רמב"ם** פירש עיסה שלשה בדבש או בשמן או בחלב, או שעירב בה מיני תבלין². (3) **רב האי גאון** פירש כעכים. דהיינו, פת בין מתובלת בין שאינה מתובלת, שעושים אותה כעכים יבשים, וכוססים אותם³. **והשו"ע**⁴ כתב שהלכה כדברי כולם (להקל, כיון שהוא דרבנן).

1. רי"ף. וראה דק"ס.

2. בדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים. דעת ב"י שאם טעם תערובת מי הפירות או התבלין ניכר בעיסה, נקרא פת הבאה בכסנין. ודעת הרמ"א שזה נקרא פת גמור, אלא אם כן יש בהם הרבה תבלין או דבש, שכמעט הם העיקר. **והגר"א** (ס"ק כג) **כתב שכן עיקר**.

3. ומנהג בני אדם שאוכלים ממנו קימעא. רב האי גאון. וכן תרגם יהונתן (יהושע טה, וְכָל לֶחֶם צִידִם) יִבֶּשׁ הָיָה נֶקְדִּים - כסנין. וראה רד"ק. אבל הכלבו כתב: והר"ר אשר (ספר המנהגות לר"א מלוניל, שלהי הל' ברכת הפירות) כתב פת הבאה בכסנין, פירוש, פת הבאה בעבור כסיסה ולא לרעבון, והוא פת העשוי מבשמים, מברך לפניו ולא לאחריו דברכת המזון פוטרות, ותרגום נקודים של אשת ירבעם בן נבט, הוא כסני. ונראה לי לכך נקרא שמו נקודים, שהבשמים נראין בו נקודות. אבל יבש היה נקודים, אינו מתורת כסני, ונקרא נקודים שנראה בו העיפוש נקודות נקודות.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכה אחרונה לפת הבאה בכיסנין: כתב רי"ף שבתחילה מברך במ"מ, ולבסוף ולא כלום. **רבינו יונה** כתב שיש מפרשים דכי אכיל לה שלא בקביעות, אינו מברך לאחריה כלום (ושכן נראה ממה שכתב הרי"ף). ויש מפרשים שמברך בורא נפשות. דעת **המאורות וריבב"ן** שמברך בנ"ר. וכן נראה **מרש"י**. ודעת **רמב"ם, רא"ש, ורשב"א** שמברך אחריה מעין ג'. וכן פסק **השו"ע**⁵.

פת הבאה בכיסנין בסעודה: דעת **רשב"א**, שבתוך הסעודה אינה טעונה ברכה כלל, לא לפנייה ולא לאחריה⁶. לאחר הסעודה, טעונה ברכה לפנייה משום דלאו למיזן אתיא אלא לקנוח⁷. וכן דעת **רא"ה וריטב"א**. אבל **המרדכי** כתב בשם **רבינו מאיר מרוטנבורג**, שבין כך ובין כך טעונה ברכה לפנייה. וכן דעת **רא"ש**⁸. וכן פסק **השו"ע**⁹.

פת שלעולם אין קובעים עליה סעודה: כתבו **תר"י** בשם **רבינו יצחק הזקן**, שדווקא בהני

4. או"ח קסח,ז. רש"י כתב שנקראת פת הבאה בכיסנין, לפי שהדרך לאוכלה יחד עם כיסנין דהיינו קליות. וראה רא"ה וריטב"א. מקורות - רבנו חננאל (הו"ד בערוך, ושאר ראשונים). ערוך (ערך כסן, עיי"ש). רשב"א (מ"א ב', ד"ה נמצא). תר"י (כט א ברי"ף, ד"ה שאין). סמ"ג (עשין כז). אור זרוע (ח"א, ברכת המוציא, סי' קמט). תוספות הרא"ש (מ"א ב', ד"ה פר"ח). רא"ה (ל"ז ב', ד"ה והאי טריקתא דארעא; מ"ב א', ד"ה רב הונא). ריטב"א (הל' ברכות ב"ח). רב האי גאון (ערוך ערך כסן בשמו). כלבו (סי' כד). רמב"ם (הל' ברכות, גט).

5. או"ח קסח,ו. מקורות - רש"י (מ"א ב', ד"ה פת). רמב"ם (הל' ברכות, גיא). רבינו יונה (כט ב ברי"ף, ד"ה תריסר). רשב"א (מ"ב א', ד"ה רב הונא). רא"ש (סי' ל). המאורות (מ"ב א', ד"ה פת). ריבב"ן (גנזי ראשונים, ד"ה פת).

6. וכדתנן ברך על הפת, פטר את הפרפרת (שהיא פת הבאה בכיסנין). ובזה עדיפא מתאנים וענבים. **וטעמא דמילתא, משום דפרפרת היא פת**, ואלו קבע עליה סעודה, או דאכל מיניה כדי שאחרים קובעין עליו סעודה, מברך עליה המוציא וג' ברכות, והלכך כל שבאה בתוך הסעודה, דין הוא שיפטור אותה בברכת הפת.

7. וכדמוכח מתניתין, דקתני ברך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון, דאלמא פת לא פטר פרפרת שלאחר המזון! ומיהו לאחריה אינה טעונה ברכה, דברכת המזון פטר לה, דאף היא נמי מזון היא. רשב"א. עיי"ש.

8. לסיכום, מחלוקת רשב"א ורא"ש, בפת הבאה בכיסנין שבאה "לקנוח סעודה ולהנאת עצמן ולא להשביע", שלא מחמת הסעודה, בתוך הסעודה. לרשב"א נפטר בברכת הפת. ולרא"ש אינו נפטר.

9. או"ח קסח,ח (וכן מבואר במג"א ס"ק כב). וכתב הביה"ל (ד"ה טעונים) דלדידן דמספקין בפת הבא בכיסנין (וספק דרבנן להקל ושמא פת גמור הוא ונפטר בברכת המוציא) אין לברך על פת כיסנין בתוך הסעודה, אא"כ הוא פת כיסנין לכולי עלמא (דהיינו שממולא, וגם נילוש בדבש וכי האי גוונא, והוא דק ויבש).

ולדינא נראה, דבאוכל דבר הנילוש בדבש ומי ביצים, וכי האי גוונא, בתוך הסעודה, כגון לעק"ך וקיכל"ך (דובשניות ועוגיות ביצים) או שאוכל כעב"ן (בייגלאך) יבשים, לא יברך בתוך הסעודה **אפילו אם אוכל לקינוח**. ואם אוכל מדברים הממולאים בפירות, המברך עליהם בתוך הסעודה לא הפסיד, **דמשמע דרוב הפוסקים סוברין כן דזהו פת כיסנין** (אמנם ראה 'פניני הלכה' ברכות, גח, הערה 9, וב'הרחבות' גח).

מקורות - רשב"א (מ"א ב', ד"ה וכלל). רא"ה וריטב"א (מ"א ב', ד"ה אמר רב פפא). מרדכי (סי' קלז). רא"ש (סי' ל).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ובכיוצא בזה, מועיל קביעות. אבל באלו הרקיקין הדקין ביותר, אין הקביעות שלהם קביעות, ואינו מברך אלא בורא מיני מזונות. שאין קביעות אכילה בזה לעולם. וכעין זה כתב **הראב"ה**¹⁰. ונראה שכן פסק **השו"ע**¹¹.

קבע סעודה בשיעור שאחרים אינם קובעים: כתב **רא"ש** בשם **רבינו משה**, שאם אחרים אינם קובעים, אפילו כשהוא קובע אינו מברך. דבית רוב אזלינן, ובטלה דעתו אצל כל אדם. ובשם **ראב"ד** כתב, שאם הוא קבע עליו, אפילו משהו, מברך עליו בתחלה המוציא ולבסוף שלוש ברכות. והסכים **הרא"ש** לדעה ראשונה. וכן דעת **רבינו יונה**. וכן פסק **השו"ע**¹².

שיעור קביעות סעודה: כתבו **שבולי הלקט** ו**האגור** בשם **הר"ר אביגדור**, שפירוש אם קבע סעודתו עליהן, דוקא סעודת ערב ובוקר, ולא סעודת עראי¹³.

10. זה לשונו: "הואיל ואחרים קובעים עליהם סעודה, אפילו בסתמא מהני למהוי קביעות, ואם שינה בטלה דעתו. ואם אינו ראוי לקביעות לשום אדם, ובדיבורו משנה לקביעות, בטלה דעתו אצל כל אדם...". וראה **רשב"א** (ד"ה והאמר) שמבואר בדבריו שכל שבילתו רכה, אינו לחם אפילו כשקובע עליו. ו**המאירי** כתב: ויש מי שאומר שכל שאדם מביא יין לשתות עמו או לשרותו בו, כגון ניבלאש ואובליאש, שמביאין יין מבושם ושורין אותן בו, והם ממין פת הבאה בכיסנין, קביעות סעודה הוא. ואין הדברים נראין לי! **שכל אכילה שאינה אלא מדרך שמחה, ולא מצד רעב ובקשת שובע, אינה קבע!**

11. או"ח קסח, טו (ראה משנ"ב ס"ק צ, וכן ס"ק לח). וכן כתב בהגהות על 'מעשה רב', בשיח אליהו (אות פ), שבימי זקנותו העלה **הגר"א** חידוש, שבמזונות שרגילים לקבוע עליהם סעודה של אכילת לפתן ובשר ושאר דברים, על זה דוקא יש לברך בהמ"ז. אבל במזונות שאין רגילים לשבוע מהם, אפילו אכל כשיעור שביעה, אין לברך ברכת המזון. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קפב) כתב ששמע כן בשם ר"ח מברסק. וראה שו"ת מנחת אשר (ח"ב, סי' כב). מקורות - **ראב"ה** (הל' ברכות, סי' קיז).

12. או"ח קסח, ו. וכתב בב"ה"ל (ד"ה אע"פ שהוא קובע): ומכל מקום נראה ברור, דאם הוא זקן או נער שאכילתן מועט בטבע, חייבין בהמוציא ובהמ"ז אם אכלו שיעור שדרכן תמיד לקבוע על זה, כיון דכל בני מינם מסתפקין בשיעור אכילה כזו.

כתב **מג"א** (ס"ק יג), שאם אכלו עם בשר או דברים אחרים שמלפתים בו הפת, סגי כשאוכל שיעור שאחרים רגילין לשבוע ממנו כשאוכלין גם כן עם דברים אחרים. והו"ד במשנ"ב (ס"ק כד). אבל כתב כף החיים (אות מז) שיש חולקים עליו, וגם העולם אין נוהגים כן, אלא כדמשמע מסתמיות לשון הטור ושו"ע. וראה שו"ת מנחת אשר (ח"ב, סי' כג). מקורות - **רא"ש** (סי' ל, עיי"ש במעדני יו"ט, ס"ק נ, ובדברי חמודות, ס"ק פח). **רמב"ם** (הל' ברכות ג, ט). **הרמב"ם** לא הזכיר את דברי רב נחמן, כל שאחרים קובעים עליו, וצ"ב. וראה 'ראשון לציון' לר"ח בן עטר.

13. והב"י (קסח, ו) הביא דבריהם, וכתב: וליתא! אלא אם אכל שיעור שבני אדם קובעין עליו מיקרי קביעות, ואי לא, לא. והשו"ע (או"ח קסח, ו) סתם דבריו.

וכתב המשנ"ב (ס"ק כד) שכתבו כמה אחרונים, שגם כאן נחשב שיעור קביעת סעודה כמו לעניין עירובי תחומין

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בציעת הפת, סימן קסח)

ו. פת הבאָה בכסנין, מְבַרֵךְ עָלָיו: בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת, וּלְאַחֲרָיו: בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ; וְאִם אָכַל מִמֶּנּוּ שְׁעוֹר שְׁאֲחָרִים רְגִילִים לִקְבֹּעַ עָלָיו, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא שָׁבַע מִמֶּנּוּ, מְבַרֵךְ עָלָיו: הַמוֹצֵיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאִם מִתְחַלֶּה הִיא בְּדַעְתּוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ מַעַט, וּבִרְכָּה: בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן אָכַל שְׁעוֹר שְׁאֲחָרִים קוֹבְעִים עָלָיו, יְבַרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּרְךָ הַמוֹצֵיא תְּחִלָּה; וְאִם אָכַל שְׁעוֹר שְׁאֲחָרִים אֵין קוֹבְעִים עָלָיו, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא קוֹבֵעַ עָלָיו, אֵינוֹ מְבַרֵךְ אֶלָּא בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ, דְּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֶצֶל כָּל אָדָם.

ז. פת הבאָה בכיסנין, יֵשׁ מְפָרְשִׁים: פת שֶׁעָשׂוּי כָּמִין כִּיסִּים שֶׁמִּמְלֵאִים אוֹתָם דְּבִשׁ אוֹ סוּקָר וְאַגּוּזִים וְשִׁקְדִּים וְתַבְלִין, וְהֵם הַנִּקְרָאִים רִישְׁקֵלָא"ש דִּי אֵל חש"ו; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא עֶסֶה שֶׁעָרַב בָּהּ דְּבִשׁ אוֹ שֶׁמֶן אוֹ חֶלֶב אוֹ מִיָּנִי תַבְלִין וְאַפָּאָה, וְהוּא שְׁיִהֶיָּה טַעַם תַּעֲרִבַת הַמִּי פְרוֹת אוֹ הַתַּבְלִין נֶכֶר בַּעֲסָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁזֶה נִקְרָא פַת גָּמוּר, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בָּהֶם הִרְבֵּה תַבְלִין אוֹ דְּבִשׁ כְּמִיָּנִי מִתִּיקָה שְׁקוּרִין לַעֲקִי"ף שֶׁכִּמְעַט הַדְּבִשׁ וְהַתַּבְלִין הֵם עָקָר, וְכֵן נוֹהֲגִים (רש"י וְעֵרוֹף וְכֵן יֵשׁ לְפָרֹשׁ דַּעַת רַמְבַּ"ם); וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא פַת, בֵּין מִתְבָּלֶת בֵּין שְׁאִינָה מִתְבָּלֶת, שֶׁעוֹשִׂים אוֹתָם כְּעֵבִים יְבֻשִׁים וְכוֹסְסִין אוֹתָם, וְהֵם הַנִּקְרָאִים בִּישְׁקוֹנִי"ש, וְהִלְכָה כְּדַבְּרֵי כָּלָם שֶׁלְּכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים נוֹתְנִים לָהֶם דִּינִים שְׁאִמְרָנוּ בְּפַת הַבָּאָה בְּכַסְנִין.

ח. לַחֲמִנִיּוֹת, אוֹתָן שֶׁבִּלְלִיתָן עָבָה שְׁקוּרִין אוֹבֵלִיא"ש, לָחֶם גָּמוּר הוּא וּמְבַרֵךְ עָלָיו הַמוֹצֵיא וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן; וְאוֹתָן שֶׁבִּלְלִיתָן רֶכֶה וְדָקִים מְאֹד שְׁקוּרִין נִיבֵלָא"ש, מְבַרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרֵא מִיָּנִי מְזוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ; וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיהֶם, מְבַרֵךְ

(סי' שסה) שהוא ג' או ד' ביצים. אבל כמה אחרונים והגר"א מכללם חולקים וסבירא להו דאין לברך המוציא ובהמ"ז, אלא כשיעור סעודה קבוע שהוא של ערב ובקר (וראה שו"ע הרב, שכתב שהוא שיעור כ"א וחצי ביצים, וכ"כ ערוך השולחן), וכמו שכתב שיבולי לקט. וכן באשכול מוכח שסובר כן. ושכן נוטה יותר לשון השו"ע (שלא פירט כאן שיעור קביעות סעודה). ומכל מקום כתב דלכתחלה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים. וראה שו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' כה, אות א) ושו"ת מנחת אשר (ח"ב, סי' כג). מקורות - שיבולי הלקט (סדר ברכות, סי' קנט). אגור (הל' סעודה, סי' ריז).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המוציא ובִּרְכַּת המִּזוֹן; וְאִי אָכִיל לְהוֹ בְּתוֹךְ הַסֵּעָדָה שְׁלֹא מִחֲמַת הַסֵּעָדָה, טְעוּנִים בִּרְכָּה לַפְּנִיָּהם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, אֲבָל אוֹתָם רְקִיקִים דְּקִים שְׁנוּתָנִים מְרַקֶּחַת עֲלֵיהֶם, הֵם טְפִלִּים לְגַבֵּי הַמְּרַקֶּחַת וּבִרְכַּת הַמְּרַקֶּחַת פּוֹטְרָתָן.

הגדרת סיום הסעודה

(מ"ב א') רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב נתן. בתר דגמר סעודתייהו, אייתו לקמיהו מידי למיכל. שקל רב פפא וקא אכיל.

אמרי ליה: לא סבר לה מר, גמר אסור מלאכול¹⁴?! אמר להו: סילק אתמר (אם סלק הלחם וכל האוכל מעל השלחן, ועדיין לא ברכו, אסור לאכול).

רבא ורבי זירא איקלעו לבי ריש גלותא, לבתר דסליקו תכא מקמייהו, שדרו להו ריסתנא (מנה) מבי ריש גלותא. רבא אכיל, ורבי זירא לא אכיל. אמר ליה: לא סבר לה מר סלק אסור מלאכול?! אמר ליה: אנן אתכא דריש גלותא סמכינן¹⁵.

אמר רב: הרגיל בשמן (למשוח ידיו אחר אכילה), שמן מעכבו (שאפילו גמר וסילק ולא משח ידיו, אוכל בלא ברכה).

(ומסיק) ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שלוש תכיפות הן, תכף לסמיכה שחיטה, תכף לגאולה תפילה, תכף לנטילת ידים ברכה (שמשנטל מים אחרונים, אסור לאכול).

גרסינן להלן **פרק אלו דברים** (לענין מים ראשונים, נ"ב ב'): תיכף לנטילת ידיים, סעודה¹⁶.

שיטות הראשונים

גמר סעודתו ונטל ידיו, אסור לאכול: דעת רש"י, רשב"ם, אור זרוע, ר"י שירליאון,

14. עד שיברך ברכת המזון, ויחזור ויברך על הבא לפניו, דכיון דגמר, אסח דעתיה מברכה ראשונה ומסעודתיה. רש"י.

15. קטע זה אינו מופיע בר"ף.

16. ולכן סוברים בית הלל שקודם מוזגים כוס לקידוש, ורק אח"כ נוטלים ידיים לסעודה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רמב"ם, ראב"ד, רשב"א, רבינו יונה, ורא"ה, שאם גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים, אינו יכול לאכול ולא לשתות, עד שיברך ברכת המזון. ודעת **תוספות, רא"ש, רבינו ירוחם, שיבולי לקט, ומרדכי**, דאין איסור לאכול, אלא שצריך לברך תחילה¹⁷. **והשו"ע**¹⁸ פסק כסיעה ראשונה.

תיכף לנטילת ידיים ברכה: רש"י ורוב הראשונים ביארו דאיירי במים אחרונים. וכתב **הגהות מיימוניות** בשם **רמב"ם, תוספות, ורבינו שמחה**, שבמים ראשונים אינו צריך לתכוף נטילה לברכה. אבל **ראבי"ה ורשב"א** ביארו המימרא, בין לפני בהמ"ז בין לפני המוציא. וכן **הרא"ש** היה רגיל אף בראשונים שלא להפסיק¹⁹. **והשו"ע**²⁰ כתב שיש אומרים כסיעה א', ויש אומרים כסיעה ב', ושטוב ליזהר.

איזה הפסק נאסר לאחר נטילה: רש"י ותוספות (ברכות) כתבו, שמשנטל ידיו לאחר אכילתו, אסור לאכול עד שיברך ברכת המזון. **והרא"ש** היה רגיל (במים ראשונים) שלא לדבר. וכתבו **תוספות** (סוטה) דשיעור תכיפה, פחות מכדי הילוך כ"ב אמה²⁴. וכן פסק **הרמ"א**²².

17. דמאי נפקא מינה בזה, אם יאכל פעם אחרת ויברך ברכת המזון על שתי סעודות. דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה, רק בין הברכה ראשונה למעשה חשו להפסק, כגון בין נטילת ידיים וברכת המוציא לאכילה. רא"ש (חולין).

18. או"ח קעטא. ומדברי המשנ"ב (ס"ק ב) נראה שמיקל (כסיעה שניה) מעיקר הדין, עיי"ש. וכתב שכל זה לעניין אכילה. אבל להפסיק בדיבור כשאינו רוצה לאכול ולשתות, או להתעסק באיזה עסק, אסור לכולי עלמא. אמנם ראה מש"כ להלן בשם ערוך השולחן.

מקורות - סיעה א' - רש"י (מ"ב א', ד"ה ולית). רשב"ם (פסחים ק"ג ב', ד"ה לית). אור זרוע (ח"א סי' קעז), רבי יהודה שירליאון (הו"ד באור זרוע). רמב"ם (הל' ברכות ו, כ). ראב"ד (הו"ד ברשב"א). רשב"א (מ"ב א', ד"ה ולית). רבינו יונה (ל א ברי"ף, ד"ה אלא. וכ"כ הגר"א בדעתו). רא"ה (ד"ה תיכף לגאולה). סיעה ב' - תוספות (חולין פ"ו ב', ד"ה אסור). רא"ש (פסחים יז; חולין ו, ה). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב טז, ח"ז). שיבולי לקט (סי' קמז). מרדכי (סי' קלח).

19. וכן משמע בירושלמי (ברכות א, א), שכתוב כל מי שתוכף לנטילת ידיים ברכה, אין השטן מקטרג באותה סעודה (ואם במים אחרונים, מאי דהוה הוה). הגהות מיימוניות. וסברא ראשונה יבארו שאין השטן מקטרג על הסעודה שחלפה. ביאור הגר"א (ס"ק ב).

20. או"ח קסו, א. מקורות - רש"י (מ"ב א', ד"ה ולית). רמב"ם (הל' ברכות ו, כ). תוספות (ד"ה תיכף; סוטה ל"ט א', ד"ה כל). מרדכי (סי' קלח). רשב"א (ד"ה ולית; ולהלן, פרק שביעי, מ"ו ב', ד"ה בזמן). רבינו שמחה (הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (הל' ברכות, ו, כ, אות ע). רבינו יואל (הו"ד בטור, או"ח קסו, שמפרש המימרא במים אחרונים, ושבראשונים אין לחוש להפסק). רא"ש (הובא מעשהו בטור). ראבי"ה (שו"ת, ח"א, סי' קנד). וסמ"ג (עשין כז) הביא שתי הדעות.

21. מדאמרין בפרק כל הפסולין (זבחים ל"ג א') כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער נקנור שאין מצורע יכול ליכנס שם, אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים, לא

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר הב לן ונברך: דעת רש"י²³, רשב"ם, רשב"א ועוד, שאסור לאכול עד שיברך ברכת המזון. דעת רא"ש ותוספות שאסור לאכול בלא ברכה ראשונה. ודעת רבינו יונה, ראב"ד, ור"ן, דלאכול מותר אפילו בלא ברכה ראשונה. ולשתות מותר לאחר ברכה ראשונה. והשו"ע²⁴ הביא דברי רא"ש ורבינו יונה. ובמקום אחר סתם **כרא"ש**²⁵.
גמר סעודתו והסיח דעתו מלאכול: דעת רמב"ם ורא"ה, שאם גמר בלבו שלא יאכל עוד, דינו כנמלך, וחייב בברכה ראשונה. ודעת רבנו יונה, ראב"ד, ור"ן, דלא חשיב היסח הדעת מאכילה²⁶.
היסח דעת של הסמוך על שולחן אחרים: כתבו תוספות, דהא דאמרין כי אמר הב לן ונברך אסור למשתי וכן אסורים כולן, היינו דוקא כי אמר בעל הבית אבל לא אורח. ואף איהו גופא יכול לחזור ולאכול עם בעה"ב. וכן כתב המרדכי. וכן פסק השו"ע²⁷.

חשיבה תכיפה. ובמסכת מדות (פ"ה מ"א) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל, ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה.

22. או"ח קס"א (לגבי מים ראשונים). וראה מג"א (ס"ק ג) שכתב שכשהולך ממקום למקום חשיב הפסק אפילו הליכה מועטת. ובביאור הגר"א (ס"ק ג) דן בדבריו, וכתב, שודאי לכתחילה התכיפה אפילו פסיעה אחת הוי הפסק, אלא דלענין עיכוב הוא כ"ב אמה. עיי"ש (ובברכת אליהו).

ובערוך השולחן (קפ"א) כתב, לגבי מים אחרונים, שדעת רש"י, הרמב"ם ושו"ע שרק להפסיק באכילה ושתיה אסור, אבל דיבור לא הוי הפסק, ושכן כתבו כסף משנה, ומג"א (קעט ס"ק א). ואפילו למאן דאמר בריש סי' קסו, דבין נטילת ידיים להמוציא אסור להפסיק בדיבור, מכל מקום במים אחרונים, מותר. עיי"ש ביאורו. והמשנ"ב (קעט ס"ק א) כתב שיש להזהר לכתחילה אף בדיבור. מקורות - ר' פסקה קודמת.

23. כן כתב רש"י כאן (מ"ב א', ד"ה לנטילת ידיים) ובפסחים (ק"ג ב', ד"ה כיון דאמריתו. וכן ראה רא"ש ברכות, ו, לא, בדעתו). אולם יש לציין שמדברי רש"י בכיסוי הדם (פ"ו ב', ד"ה כיון דאמר) משמע שמותר לאכול לאחר ברכה ראשונה (וכן כתבו תוספות, חולין, ד"ה אסור, בדעתו).

24. או"ח קעט"א. או"ח קצ"א. ובביאור הגר"א (קעט, ס"ק ד) **פסק כרבינו יונה**. וראה משנ"ב (ס"ק ג). מקורות - ראב"ד (השגות, הל' ברכות ד, ז). ר"ן (חולין, פרק כיסוי הדם, כט א ברי"ף, סוד"ה ומודה). השאר בפסקאות קודמות.

25. כתב עוד הב"י, שמדברי רבינו ירוחם (נתיב טז, ח"ז) נראה, שאם לא אמר הב לן ונברך, **משנטל הכוס לברך, הוי היסח הדעת**. וכן פסק השו"ע (או"ח קעט"ג). וביאר הגר"א (ס"ק ז), כמו בנטילת ידיים, משום דתיכף לנט"י ברכה, ואסור להפסיק. והוא הדין כאן, משנטל כוס לברך, כמו שכתוב בברכות, נ"א ב', אין מסיחין על כוס של ברכה, ופירש רש"י, משאחזו עד שיברך. עיי"ש בביהגר"א.

26. דלא גרע מדין הב לן ונברך. ובדעת הרא"ש לעיל, צ"ב. ולהלכה, השו"ע (קעט"א) לא התייחס לדיון זה, רק לגומר סעודתו בסתם. וראה ביה"ל (ד"ה ואפילו). מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ד, ז). רא"ה (ד"ה אלא). מקורות נוספים, בפסקה לעיל.

27. או"ח קעט"ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק י), שאם אמר האורח הב לן ונברך, ובשעת אמירתו הסיח דעתו בבירור, שאף שיאכל וישתה בעה"ב לא יאכל וישתה עמו, ונמלך אח"כ, צריך לברך (היינו לרבינו יונה בשתיה לבד, ולרא"ש אף

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אתכא דריש גלותא סמכינן: כתבו תוספות, מרדכי, ורבינו פרץ, שמי ששכח לאכול אפיקומן ואמר הב לן ונברך (או נטל ידיו) אינו היסח הדעת, דאנן אתכא דרחמנא סמכינן. ואגור בשם ראבי"ה כתב שצריך לברך המוציא. וכן דעת הרא"ש. והשו"ע²⁸ פסק כתוספות.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות דברים הנוהגים בסעודה, סימן קעט)

א. גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים, אינו יכול לאכל ולא לשתות, עד שיברך ברכת המזון; ואם אמר: הב לן ונברך, הוי הסח הדעת ואסור לו לשתות אלא אם כן יברך עליו תחלה. ואכילה דינה כשתיה להרא"ש; אבל להר"ר יונה והר"ן אכילה שאני, שאף על פי שסלק ידו מלאכל ואפלו סלקו השלחן אם רצה לחזור לאכילתו אינו צריך לברך פעם אחרת, שכל שלא נטל ידיו לא נסתלק לגמרי מאכילה.

ב. מי שסומך על שלחן אחרים, אפלו אמר: הב לן ונברך, לא הוי הסח הדעת עד שיאמר בעל הבית.

ג. אם לא אמר הב לן ונברך וגם לא נטל ידיו משנטל הכוס לברך, הוי הסח הדעת.

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצז)

א. שנים שאכלו כאחד וגמרו, ובא שלישי, כל היכא דאי מיתי להו מדי מצו למיכל מניה, מצטרף בהדיהו; וחיבים לתן לו לאכל כדי שיצטרף עמהם והוא שבא עד שלא אמרו: הב לן ונברך, אבל אם אמרו: הב לן ונברך ואחר כך בא השלישי, אינו מצטרף עמהם. הגה: ונטילת מים אחרונים כהב לן ונברך דמי (מרדכי פרק ג' שאכלו) ועין לעיל סי' קע"ט.

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעז)

ב. אם שכח ולא אכל אפיקומן, ולא נזכר עד שנטל ידיו או שאמר הב לן ונברך, אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא...

באכילה. וכ"ש כשנטל ידיו דמהני (ור' ביה"ל, ד"ה אפילו). מקורות - תוספות (מ"ב א', ד"ה אתכא). מרדכי (ברכות, סי' קמ).

28. או"ח תעזב. הטור השמיט דעת תוספות ומרדכי, וכן הב"י לא הביא דבריהם, ואילו בשו"ע סתם בפשטות כדעת תוספות, והרמ"א לא הביא דעת הרא"ש, וצ"ב בכל זה. מקורות - תוספות (מ"ב א', ד"ה אתכא). מרדכי (ברכות, סי' קמ). אגור (הל' ליל פסח סי' תתיד). רבינו פרץ (הגהות על סמ"ק מצוה ריט). רא"ש (הו"ד באגור ובטור).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכת יין ופרפרת לפני המזון ובתוכו

ברכת יין לפני המזון, בתוכו, לאחריו, ודין נמלך

(מ"ב א') **משנה:** ברך על היין שלפני המזון (לפני הסעודה), פטר את היין שלאחר המזון (שבא בסוף הסעודה, לפני ברכת המזון).

(מ"ב ב') אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו (שיין שלפני המזון פוטר), אלא בשבתות וימים טובים (דדעתו לישיב אחר המזון ולשתות, וכי בריך ברישא, אדעתא דהכי בריך), ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ, ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו (בזמנים אלו) על היין. אבל בשאר ימות השנה, מברך על כל כוס וכוס (דהוה כנמלך ומתחיל בשתיה בכל חד וחד).

רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי ביום טוב. חזייה דברוך אכל כסא וכסא. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יהושע בן לוי (שביום טוב אינו נמלך)?! אמר ליה: נמלך אנא (איני רגיל לקבוע סעודה על היין).

איבעיא להו: בא להם יין בתוך המזון, מהו שיפטור את היין שלאחר המזון? אם תימצי לומר (ממשנתנו) ברך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון, משום דזה לשתות וזה לשתות, אבל הכא דזה (יין שלאחר המזון) לשתות, וזה (שבתוך המזון) לשרות (אכילה שבמעיו) לא, או דילמא לא שנא?

רב אמר: פוטר, ורב כהנא אמר: אינו פוטר. רב נחמן אמר: פוטר, ורב ששת אמר: אינו פוטר. רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי: אינו פוטר.

שיטות הראשונים

יין שבתוך המזון אם פוטר יין שלאחר המזון: פסקו רי"ף, רמב"ם, תוספות, ורא"ש, שיין שבתוך הסעודה אינו פוטר יין שלאחר הסעודה (שאין לשרות פוטר את לשתות), כרב כהנא וכל תלמידי דרב. וכתבו **תוספות** מיהו אין אנו צריכים לאותו פסק, דאין אנו מושכים

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ידינו מן הפת כלל²⁹.

יין שלפני המזון אם פוטר יין שבתוך המזון: כתבו תוספות, רבינו יונה, רא"ש, ורשב"א, שאע"פ שאין יין שתוך הסעודה פוטר את שלאחר הסעודה, יין שלפני הסעודה פוטר את היין שבתוך הסעודה. דשאני הכא, דזה (שלפני) לשתות, וזה (שבתוך) לשרות, ולשתות חשיב טפי מלשרות, ופוטר שפיר. ומזה הטעם יין של קידוש פוטר יין שבתוך המזון³⁰. וכן פסק השו"ע³¹.

יין הבדלה שלפני המזון, אם פוטר יין שתוך הסעודה: דעת רא"ש דהוא הדין נמי אם הבדיל על הכוס במקום סעודה, אף אם הבדיל קודם שנטל ידיו, אין צריך לברך על היין שבתוך המזון. וכן דעת רבינו יונה ורשב"א. ומדברי תוספות נראה דין דהבדלה לא פטר אלא כשהבדיל אחר שנטל ידיו³². והשו"ע סתם כרא"ש, ובשם יש אומרים כתוספות³³.

בהמ"ז אם פוטר ברכה אחרונה על יין שלפני המזון: דעת רא"ש ורבינו ירוחם דין שלפני המזון, כיון שבא לפתוח בני מעיים ולהמשיך אדם לתאות אכילה, ברכת המזון פוטרנו, ואין צריך לברך אחריו אף כשאין לו יין בתוך המזון³⁴. ודעת רמב"ן, תוספות, ור"ן, דבין ביין של

29. מקורות - רמב"ם (ברכות ד, יב). תוספות (מ"ב ב', ד"ה ששת). והובאו הדברים להלכה במשנ"ב (קעד, ד, ס"ק ז).

30. דקיי"ל (פסחים ק"א א') דאין קידוש אלא במקום סעודה. ואע"ג דלמצוה קאתי, מכל מקום כיון דקודם אכילה הוא, כבא לשתות דמי, ופטר ליה לין שבתוך המזון (והרשב"א הוסיף שגם פוטר יין שלאחר המזון).

31. או"ח קעד, ד. וכתב במשנ"ב (ס"ק ו'): וכל זה אם דעתו לשתות גם בתוך הסעודה. וביאר בשער הציון (ס"ק יב) שכן מבואר בתוספות שפוטר, כיון דדעתיה למשתייה (ליין בתוך המזון). וכ"כ תוספות בפסחים. אכן מסוף דבריהם (בברכות) משמע קצת דבתוך הסעודה אדם רגיל לשתות והוי כאילו היה דעתו לזה אפילו מסתמא. וכתב שכן משמע מהרא"ש. עוד הוסיף המשנ"ב (ס"ק ח) שבמדינתנו אין רגילים לשתות יין בסעודה, ואפילו בשבת אינו פוטר, אא"כ דעתו לזה מתחילה (כאביי). מקורות - תוספות (מ"ב ב', ד"ה ורב ששת; פסחים ק' ב', סוד"ה ידי יין). רא"ש (ברכות ס' לב; פסחים, פרק ערבי פסחים, ס' ד). רשב"א (מ"ב ב', ד"ה איבעיא).

32. דאין הבדלה שייכת לסעודה כמו קידוש (שאין אלא במקום סעודה), ועל כן בעינן על כל פנים שיטול ידיו לסעודה מתחילה, דבזה בודאי אתחלתא דסעודה היא.

33. או"ח קעד, ד. עיי"ש. מקורות - רא"ש (ברכות ס' לב; פסחים, פרק ערבי פסחים, ס' ד). רבינו יונה (ל' ב', ד"ה ואומר). רשב"א (מ"ב ב', ד"ה איבעיא; שו"ת ח"א ס' תפו).

34. ולא דמי לדברים הבאים אחר סעודה קודם ברכת המזון, דטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם, דהתם סילק מלאכול ואותן דברים אינם בכלל סעודה כלל, הלכך אין ברכת המזון פוטרנו; אבל דברים הבאים לפני הסעודה, כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעודה, בכלל הסעודה הן ונפטרינן בברכת המזון. רא"ש (פסחים, פרק בתרא, ס' כד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קידוש, ובין שאר יין שלפני המזון, צריך ברכה אחרונה³⁵. והשו"ע³⁶ פסק כרא"ש.

יין פוטר כל מיני משקין: לעיל, מ"א ב', אמר רבי חייא, פת פוטרת כל מיני מאכל, ויין פוטר כל מיני משקין. וכתבו **תוספות** דכיון דלית הלכתא כוותיה במאי דאמר פת פוטרת, הכי נמי לית הלכתא כוותיה במאי דאמר דיין פוטר. אבל **רבינו יונה ורא"ש** כתבו, דביין פוטר מיהא, הלכתא כוותיה. והוסיף **רבינו יונה** שברכת יין פוטרת שאר משקין בין לפניהם ובין לאחריהם. וכן פסק **השו"ע**³⁷. וכתב **רשב"א**, דהא דאמרין יין פוטר כל מיני משקין, בקובע עצמו לשתות קאמר, שהן טעונים ברכה, אלא שהיין פוטר³⁸.

שולחן ערוך

(או"ת, הלכות דברים הנוהגים בסעודה, סימן קעד)

ב. יין פוטר כל מיני משקין. הגה: אפלו מבִּרְכָה ראשונה (הר"י פֶּרֶק פִּיצֵד מִבְּרִיךְ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים).

35. ואף אם נתכוין שברכת המזון תפטור היין, אינו מועיל לדעת הרמב"ן, שאין ברכת ג' (=בהמ"ז) פוטרת מעין ג' (ואמנם לשיטת התוספות אם שותה לפני המזון ובדעתו לשתות גם בתוך המזון, נפטר ע"י ברכת המזון). ראה לעיל, י"ב א', ב'שיטות הראשונים' דיון בנושא.

36. או"ח קעד,ו. אמנם בב"ה"ל (ד"ה וכן) כתב, שאין דין זה ברור (משום דתליא בפלוגתא דהני ראשונים), ולכן כתב להלכה, שיכוין בעת ברכת המזון לפטור היין ששתה מקודם, ויוצא בזה בדיעבד (שכן ברכת ג' פוטרת בדיעבד מעין ג'). עוד כתב המשנ"ב (ס"ק כה) לענין מים ושאר משקין ששותה קודם המזון, ואינו שותה בתוך המזון, דעת הרבה אחרונים דצריך לברך עליהם ברכה אחרונה, שאין בהמ"ז פוטרתן (שאינם שייכים לסעודה כלל), לבד י"ש שוה ליין, דהוא מעורר תאות המאכל. וראה עוד משנ"ב (ס"ק כז) לענין אם פוטר בהמ"ז את היין ששתה אחר גמר הסעודה, שיש בזה דעות בפוסקים.

מקורות - רא"ש (פסחים, פרק י' ס"י כד). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב טז, ח"א). רמב"ן (מלחמות, פרק ערבי פסחים, כ"ד א', דפי רי"ף). תוספות (פסחים ק' ב', סוד"ה ידי יין). ר"ן (כ"ד א', דפי רי"ף, ד"ה ולעניין). וראה עוד להלן, סוגית ברכה אחרונה על שבעת המינים (מ"ד א').

37. או"ח קעד,ב (וכן ר' רח,טז). מקורות - תוספות (מ"א ב', ד"ה ויין). רא"ש (ריש סי' כו). ה"ר יונה (כט א רי"ף, ד"ה ופליגא).

38. דמשקים הבאים בסעודה אינם טעונים ברכה כלל. רשב"א (מ"א ב', ד"ה אי הכי). והמשנ"ב (קעד, ס"ק ג; רח, ס"ק עב) כתב שאם קבע על היין אז פוטר את כל המשקין. ואם לא קבע, פוטר את המשקין שהיו לפניו בשעת הברכה, ויש מקילין שפוטר גם אם חשב עליהם אפילו שלא היו לפניו. והוסיף המשנ"ב שאם שמע קידוש מאחר ולא טעם כלל מהיין, צריך לברך על המשקין. ובשעה"צ (אות ט) ציין שאם טעם אפילו מעט אינו צריך לברך. ובבה"ל (קעד ד"ה יין פוטר) האריך, וכתב שאע"פ שסתם במשנ"ב כדעת רוב האחרונים, שאפילו אם שתה מעט יין פוטר שאר משקין מ"מ נכון לכתחילה להחמיר ולשתות עכ"פ מלוא לוגמיו, או שיבקש מחברו שלא טעם מהכוס לפטור אותו בברכת המשקה. עיי"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ד. אם קבע לשתות לפני המזון, אינו צריך לברך על יין שבתוך המזון, דין שלפני המזון פוטר; וכן יין של קדוש פוטר יין שבתוך המזון; וכן המבדיל על השלחן, פוטר היין שבתוך המזון ויש אומרים שאין ברכת יין הבדלה פוטר, אלא אם כן נטל ידיו קדם הבדלה, הלכך המבדיל קדם נטילה יכון שלא להוציא יין (ועיין לקמן סי' רצט סעיף ז) שבתוך הסעדה; ובדיעבד שלא כן, פוטר יין שבתוך הסעדה, דספק ברכות דרבנן להקל.

ו. אין לברך אחר יין שבסעדה, דברכת המזון פוטר; וכן פוטר יין שלפני המזון, ואפלו (לא) היה לו יין בתוך המזון...

(או"ח, הלכות שבת, סימן רצט)

ז. המבדיל על יין על שלחנו, אפלו הבדיל קדם שנטל ידיו, פוטר היין שבתוך המזון שאין צריך לברך עליו. ויש אומרים דלא פטר אלא אם כן נטל ידיו קדם שהבדיל. **הגה:** ואם הבדיל תחלה צריך לברך אחריו ברכה מעין שלש (תוס' ומרדכי פרק כיצד מברכין).

ח. כשפוטר יין שבתוך המזון שאין צריך לברך עליו גם אין צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה. ואם אין לו אלא כוס אחד וסבור שיביאו לו יין יותר והבדיל על אותו כוס ואחר כך לא הביאו לו יותר וברך ברכת המזון בלא כוס, יש מי שאומר שצריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה.

ברכה לפני המזון האם פוטר את שלאחר המזון

(מ"ב א') (משנה:) בירך על הפרפרת שלפני המזון, פטר את הפרפרת שלאחר המזון.

(המשך משנה:) בירך על הפת פטר את הפרפרת. על הפרפרת, לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים: אף לא מעשה קדרה (מאכל מבושל מחמשת מיני דגן).

(מ"ב ב') איבעיא להו, בית שמאי ארישא פליגי, דקאמר תנא קמא בריך על הפת פטר את הפרפרת וכל שכן (שפטר) מעשה קדרה, ואתי בית שמאי למימר אפילו מעשה קדרה נמי לא פטרה (ברכת הפת);

או דילמא אסיפא פליגי, דקתני (לתנא קמא) בריך על הפרפרת לא פטר את הפת,

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומדויק) פת הוא דלא פטר אבל מעשה קדרה פטר (ברכת הפרפרת), ואתו בית שמאי למימר ואפילו מעשה קדרה נמי לא פטר? (ומסיק) תיקו.

שיטות הראשונים

פרפרת שלפני המזון: רבינו חננאל פירש פת הצנומה בקערה. וביארו **תוספות** דמיירי דלית בה תוריתא דנהמא. וכתב רבינו יונה לבאר דבריו, כגון שהיו אוכלים אותו על ידי דבש ומיני מתיקה³⁹. **רש"י** פירש פרגיות ודגים שאוכלים להמשיך אכילה. וכעין זה פירש רבינו יונה (פירוש ב'). **ורשב"א** פירש דפרפרת היינו פת הבאה בכיסנין⁴⁰. **והשו"ע**⁴¹ פסק **כרבינו חננאל** וכביאור **רבינו יונה**.

בית שמאי ארישא פליגי או אסיפא: **הרשב"א** ביאר שהנדון בסוגיא כשבירך על האחד סתם, ולא היה מתכוין לפטור בברכתו את השני (דבמתכוין ודאי פוטר). ונפקא מינה אף לבית הלל⁴². ולהלכה הוה ליה ספק דרבנן, ואמרינן דאסיפא פליגי, ולבית הלל פוטרת ברכת הפרפרת את מעשה קדירה, משום דחשיבא טפי⁴³. אבל מעשה קדירה לא פטר פרפרת (בסתם) לכולי עלמא⁴⁴. וכן פסק **המאירי**. **והרמ"א**⁴⁵ פסק שגם מעשה קדירה

39. וביאר הב"י דבריו, בשדיבק אותם פירורים עם מרק או דבש עסקינן, דהיינו חביצא, דאינו מברך עליו אלא בורא מיני מזונות. עיי"ש. וראה לעיל סוגית חביצא, ל"ז ב'.

40. ופת פוטרת אותה, למרות שאכלה לקינוח סעודה ולהנאת עצמן, ולא להשביע. רשב"א. והרא"ש חולק בזה, וסובר דפת הבאה בכיסנין שאכלה בתוך הסעודה שלא לשובע, טעונה ברכה לפניה. והוזכר דיון זה לעיל, בסוגית "פת הבאה בכיסנין", לעיל מ"א ב'.

41. או"ח קע"א. מקורות - רבינו חננאל (הו"ד בתוספות, מ"ב א', ד"ה ברך). תוספות (ד"ה ברך). רבינו יונה (ל' א', דפי רי"ף, ד"ה מתני', עיי"ש). רשב"א (מ"א ב', ד"ה וכל דברים אלו ואילך). רא"ש (סי' ל). לעניין ברכה אחרונה על דברים הבאים לפני הסעודה, ראה סיכום במשנ"ב (סי' קע"א, ס"ק ב).

42. כשבירך על פרפרת אם פוטר על כל פנים מעשה קדירה, דאי ארישא פליגי, פרפרת אינו פוטר מעשה קדירה לכ"ע, ואי אסיפא פליגי, פוטר מעשה קדירה לפי בית הלל.

43. דכיון דהפרפרת חשיבא טפי טובא, משום דאיהו פת ומעשה קדרה לאו פת, בדין הוא דפטרי ליה בסתם, כפת שפוטרת את הפרפרת ומעשה קדרה, אפילו במברך סתם.

44. כן מפורש בדברי רשב"א לעיל (מ"א א') וכפי שהוסיף לבאר: **דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא אלא דרך כונה**. עיי"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פוסט את הפרפרת.

בירך על הפרפרת פטר מעשה קדירה: דעת המאירי, שאם בירך על הפרפרת, פטר בשר ודגים וכל מיני מזון, אע"פ שאין ברכותיהן שוות⁴⁶.

בירך על פירות שלפניו, ואח"כ הביאו לו עוד פירות: כתב הטור, מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין אין צריך לברך אף על פי שלא היו לפניו כשבירך⁴⁷. ודעת ר"מ מרוטנבורג, דהאוכל שני מיני פירות או שלושה או אפילו מין אחד, אם אין כולם לפניו, מברך על כל אחד ואחד לבדו ברכה ראשונה, מפני היסח הדעת. והשו"ע⁴⁸ פסק כטור. והוסיף הרמ"א⁴⁹ שטוב ליזהר לכתחילה להיות דעתו על

45. או"ח קע"א. צ"ב מה מקורו (וייתכן שמקורו בהלכות הרמב"ם, ראה להלן). ובדרכי משה כתב שאם בירך על הפרפרת פוסט מעשה קדירה, וכל שכן שאם בירך על מעשה קדירה שפוסט פרפרת. וצ"ב. ובדברי תלמידי רבינו יונה יש גירסאות שונות, עיי"ש. ובדעת הרמב"ם ג"כ יש מבוכה רבה (בגירסת ההלכה, ובפירושה). וראה עיניים למשפט. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ד,ו). רבינו יונה (ל, א ברי"ף, ד"ה בית שמאי). רשב"א (מ"א א', ד"ה ולעניין וכו' וק"ל דהא וכו'; מ"ב ב', ד"ה או דלמא). מאירי (בית הבחירה, מ"ב א', ד"ה ברך).

46. וכן נראית דעת השיטה מקובצת. מקורות - מאירי (מ"ב א', ד"ה בירך על הפת). שטמ"ק (ד"ה בירך על הפרפרת).
47. אהא דאמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניו ולא לאחריהם, הקשה רשב"א, דמתניתין היא, כל שהוא עיקר ויש עמו טפלה מברך על העיקר ופוסט את הטפלה. ותירץ בשם רז"ה, דהא דרב פפא בשלא היו לפניו הפירות בשעה שבירך על הפת, והוה אמינא דטפלה לא מיפטרא אלא בשהיתה לפניו מעיקרא דדעתיה עילויה בעידנא דברך המוציא, קמ"ל כיון דטפלה נינהו לא בעו ברכה. וכתב הב"י, שנראה שזהו מקורו של הטור.

48. או"ח ר"ה. ובב"י ביאר דברי הטור: נראה דלא בעינן שיהא מאותו המין ממש, אלא היינו לומר שיהיה ממין ברכת הראשון. וכן סתם בשו"ע. ויש שביארו בדברי השו"ע, שבכל גוונא נפטר באותה ברכה. אבל המשנ"ב (ס"ק כא) ביאר שנפטר רק אם המין האחר הוא ממין פירות. דאם בירך על דגים והביאו לו שיכר שהוא מין אחר לגמרי, אף שברכותיהם שוות, מכל מקום אינם נפטרים בברכתו בסתמא, אלא אם כן היה דעתו בהדיא לפטור אותם בברכה, או שהיו לפניו עכ"פ על השלחן בשעה שבירך.

עוד כתב המשנ"ב (ס"ק כב) שיש כמה אחרונים (ב"ח, פרישה וט"ז, וכהרצת הרמ"א ביו"ד סי' י"ט לענין שחיטה) החולקים על דין השו"ע, וסוברים דדוקא באותו המין ממש הוא דפוסט בברכתו בסתמא אף לאותן פירות שהביאו לו אח"כ, אבל למין אחר לא מהני ברכתו בסתמא, וצריך לברך. וכתב המשנ"ב: ומכל מקום אם הביאו לו המין האחר בעוד שלא פלה מין הראשון נראה שאין לברך כיון שהביאו לו בשעה שהיה עסוק עדיין באכילה, וכן נראה להלכה.

מקורות - מהר"ם (תשב"ץ קטן סי' שי, לתלמיד הר"מ מרוטנבורג; והו"ד בכלבו, הל' סעודה, סי' כד; והו"ד בב"י קעטה, ד"ה וכתב עוד). רשב"א (מ"א ב', ד"ה אמר רב פפא). וראה ספר אוהל מועד (שער הברכות דרך א נתיב ה).

49. לחוש לדעה החולקת (וראה שו"ע, יו"ד יטו, שפסק כדעה זו, וצ"ב). מדברי הרמ"א משמע דהמחבר מייירי אפילו בשלא היה דעתו בהדיא על כל מה שיביאו. וכתב המשנ"ב (ס"ק כ, שעה"צ אות כ) שכן כתבו אחרונים בדעת השו"ע,

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כל מה שיביאו לו.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות דברים הנוגעים בסעודה, סימן קעו)

א. בָּרַךְ עַל הַפֶּת, פּוֹטֵר אֶת הַפְּרָפֶרֶת דֵּהִינוּ פְּרוּרֵי פֶת דֶּק דֶּק שֶׁדִּבְקָם עִם מָרָק אוֹ דִּבְשׁ;
 בָּרַךְ עַל הַפְּרָפֶרֶת, לֹא פֹטֵר אֶת הַפֶּת. **הגה:** בָּרַךְ עַל הַפְּרָפֶרֶת, פּוֹטֵר מַעֲשֵׂה קִדְרָה שֶׁהוּא
 דִּיּסָא וְכִיּוּצָא בּוֹ; וְכֵן אִם בָּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קִדְרָה, פּוֹטֵר אֶת הַפְּרָפֶרֶת (גִּמְרָא פָּרָק כִּיצַד מְבַרְכִין
 וְרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה).

(או"ח, הלכות ברכת הפירות ושאר ברכות, סימן רז)

ה. אֵין מְבַרְכִין, לֹא עַל אֶכָל וְלֹא עַל מִשְׁקָה, עַד שִׁיבִיאוּהוּ לִפְנֵינוּ; בָּרַךְ וְאַחֲרָיו כָּךְ הֵבִיאוּהוּ
 לִפְנֵינוּ, צָרִיךְ לְבָרַךְ פַּעַם אַחֲרָת; אֲבָל מִי שֶׁבָּרַךְ עַל פְּרוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ וְהֵבִיאוּ לוֹ יוֹתֵר
 מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ מִמֵּין אַחֵר שֶׁבָּרַכְתּוֹ כְּבָרַכְתָּ הָרִאשׁוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרַךְ. **הגה:** וְטוֹב לְזַהֵר
 לְכַתְּחֵלָה לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ עַל כָּל מָה שִׁיבִיאוּ לוֹ (בֵּית יוֹסֵף טוֹר יוֹרֵה דַּעָה סִימָן י"ט).

וכן נראה מביאור הגר"א, ודלא כמג"א, עיי"ש.